

Võimas piisake eesti keeleteaduse meres

Kerge, Krista. *Sõna, see piisake meres. Valik kirjutisi 1998–2019.* (Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 80.) Tallinn: Emakeele Selts 2022, 340 lk

Tallinna ülikooli emeriitprofessor Krista Kerge ei vaja Oma Keele lugejatele ilmselt pikemat tutvustust, kuid olgu siiski kõlavalt ja selgelt öeldud, et Krista Kerge kui keeleteadlase iseloomustamine pole kergete killast – tema haare on niivõrd lai. Emeriitprofessori 70. sünnipäevaks ilmunud artikl kogumik seda näitabki ja koondab Krista Kerge tegevuse keelekorraldaja, grammatika- ja tekstiuuriija, õiguskeele asjatundja, õpetajate koolitaja ning lõppeks – intelligendi ja inimesena.

Novembrikuisel tekstipäeval Tallinna ülikoolis esitletud kogumik loob uue terviku autori silmapaistvamatest artiklitest ja uuringutest ning ühtlasi avab ka intervjuude ja usutluste kaudu Krista Kerge mõtteruumi. Artiklid on valinud autor ise. Sissejuhatuses avaldab Kerge lootust, et ehk osutuvad tema tööd mõne noore huvilise jaoks vajalikuks, sest mäletamine on tähtis. Minu meelest aga on artiklivalik vajalik ka neile, kes juba Krista Kerge töödega tutvavad, sest iga kogumik tõstab artiklid uude valgusesse.

Kuivõrd olen ise TLÜ tudengina pidanud lugema nii mitmeidki neist tekstidest, on nende väärtus nüüdseks veelgi kasvanud. Peab ütleva, et see Kerge lugemise raske kergus või kerge raskus on minu jaoks nüüdseks teisenenud, iseäranis praegu, kui olen äsja kaitsnud väitekirja Krista käe all. Kord mõjuvad tema lihtsalt ja selgelt öeldud mõtted sügavalt ja tabavalt, siis jälle vastupidi: keerulise lause taga peidab ennast ilmselge loogika, mis paneb käega otsaesist laksama. Illustreerigu öeldut 20 aasta tagune mõte kirjakeele mõtteruumi kohta: „Kõike kohalikku saadab infoajastu mõtte maailma üldine muutumine, kõigi keelte muutus, tekstimaailma muutus ja killustumine koos üleilmastumise osa- ja kaasfenomenidega, mille üks jooni on, vastupidi, standardiseerumine.“ (lk 41). Öeldu pole aegunud.

Kogumiku kaheksa rubriiki teevad tiiru peale Krista Kerge uuri-
sissorbiidis olnud valdkondadele. Igale osale lisavad väärtust autori
sissejuhatavad tekstid, milles ta osutab olulisele ja annab lugemiseks noodi.
Kogumik algab keele omandamisest: esimene rubriik tegeleb keeleõpetuse
küsimustega, sellele järgneb mõtiskelu keele toimimise üle, edasi kesken-
dutakse žanritele kui keelekasutusjuhtudele ja viisakusele ning kultuurile
ja seejärel juba spetsiifilisematele keeleküsimustele. Hoolimata seesugusest
jaotusest põimuvad ja ristuvad teemad omavahel tihedalt: õpetamise
küsimus on paralleelselt esil keelekorralduse juures, žanriuurimused
tähtsustuvad kirjakeele mõtiskelude lisana, keelemuutused kajastuvad
soovitustes ja soovitusel arvestavad muutusi.

Esimene rubriik kätkeb arvamislugu „Kas peab armastama Dostojevskit“, mis on eriti aktuaalne nüüd, kui ainekavadesse lisati eesti kirjanduse
kohustuslike tekstide nimekirja. Teiseks saab lugeda artiklit „Keel, selle oman-
damine ja õppimine“, mis paneb maha olulised keeledidaktiilsed maamärgid.

Teine rubriik „Toimiv keel“ sisaldab 2003. aastal ilmunud artiklit „Eesti
kirjakeele mõtteriim“ ja artiklit „Kirjakeel ja igapäevakeel“, mis toimib
minu jaoks siiani tekstilingvistika leksikonina. Rõõmustab, et joonised
ja skeemid on saanud uue ja kvaliteetsama kuue. Rubriigi lõpetab „Let’s
talk linguistics!“, mis on tugev kontsentraat mitmete rakenduslingvistika
teemaderingi sõlmküsimustest, ja kuigi ilmunud üle kümne aasta tagasi,
on see endiselt värske või pigem nagu hea vein – ajas paremgi.

Kolmas rubriik tutvustab kahe žanriuurimuse tulemusi, kusjuures
mõlemas on vaatluse all olukohased žanrid. Siinses seksioonis sisaldub
ka kogumiku kõige väärtuslikum kirjatükk, „Tekstiliigid keeletehnoloogias
ja keeleõppes“, sest on kogumiku jaoks eesti keelde tõlgitud.

Neljandas rubriigis „Kultuur, keelepoliitika ja õigus“ seotakse huvi-
tavalt viisakuse ja ametisuhtluse temaatika ning õiguskeel. Tänuväärset
on siin kohal keelelise viisakuse teema, mis väärib kindlasti suuremat
tähelepanu.

Viies rubriik teeb kronoloogilise uperpalli ja käsitleb keelekorralduse
artikleid ilmumise järjekorra loogikat eirates. Esimesteks artikliteks on
valitud ajas uuemad mõttekäigud koos märgukirjaga eksamikeskusele,
viimaseks artiklits on aga 1998. aastast pärit Keele ja Kirjanduse artikkel
„Nüüdistekstid, kas suunamatu keelemuutus“, mis pakub analüüsi ja
tähelepanekuid grammatika, sõnavara ja keelekasutustavade muutustes.

Kuuendana on kogumikku arvatud „Keelekasutuse pisiasjad“ ehk soovitusliku loomuga nõuanded, mis on osutunud kasutajatele vajalikuks: juttu on nominaalstiilist, *poolt*-konstruktsioonist, õigustõlkest. Selle rubriigi ja keelekorralduse viimast artiklit soovitatakse lugeda kõigil neil küsijail-ajakirjanikel, kes emakeelepäeva paiku eesti keele käekäigu vastu huvi tunnevad ja päringu kiiresti õigekirjale kitsendavad, mis nii Kerge kui ka siinkirjutaja meelest on üsna kammitsev ja piiratud.

Sõnamoodustuse rubriigis sisaldub kogumiku ainus ingliskeelne artikkel, mis näitab ka Kerget kui rahvusvahelise tuntusega uurijat. Rubriigi esimene artikkel „Tuletuse iseloom ja *mine*-tuletised“ tugineb Kerge 2000. aastal kaitstud väitekirjale. Inglisekeelne artikkel annab aga kompaktse ülevaate eesti sõnamoodustussüsteemist.

Rubriik „Mina!“ jääb vastuoksselt teistele sisse juhutamata. Jah, just! Sest kui pealkiri on „Mina!“ ja veel hüüumärgiga, ei olegi siia midagi lisada. Krista mina jääb lugejate avada.

Tekstides jäävad meeldivalt taustale kajama kõik Kerget mõjutanud õppejõud ja eeskujud: Valter Tauli, Henn Saari, Ellen Uuspõld, Henno Rajandi, kaasteelised Reet Kasik ja Mati Hint ning Hille Pajupuu nii sõbranna kui ka kaasautorina. Viidetes kohtan ikka ja jälle Krista lemmikuid Hallidayd ja Dresslerit ning Faircloughi.

Sõna on tõesti üks piisake suures ja laias keelemeres, vahest ookeaniski, mis oma hoovuste ja tormlemise või ka tüünusega ilmaski ei peatu ega püsi liikumatuna. Kogumikku saadab samasugune dünaamilisus. Hoolimata sellest, et Krista Kerge viljakas teaduslik tegevus jääb aastate taha, pakuvad tema mõtted ikka uut. Veider on lugeda „Kirjakeele mõtte-ruumi“ nüüd, kui eesti keele instituudi tegevuse ümber lahvas mõni aeg tagasi vaat et skandaalimõõtu lainetus. Nii mõnigi vaidlus või seiskohavõtt olnuks rikkam, kui vaidlejal oleks meeles olnud Kerge tekste lugeda. See omakorda tõestab Krista tõstatud ühise keele ja mõtte-ruumi hajususe problemaatikat: ühiskonnas ei loeta enam samu tekste, ent ka keeleuurijate-huviliste kogukonnas ei loe me enam samu tekste. Mäleta-tagu siis siinse toel ja loetagu, millise võimsa piisa merre on poetanud üks meie säravamaid keeleteadlasi, Wiedemanni keeleauhinna laureaat ning Valgetähe teenetemärgi saanud Krista Kerge.

Merilin Aruvee